DE L'AMOR PER LA PARAULA:
Estudis en homenatge al professor José Enrique Gargallo Gil
2026, pp. 217–229, https://memoriadelcor.org

LES GUERRES ORTOGRÀFIQUES: REVITALITZACIÓ I CONFLICTES EN LA SELECCIÓ I CODIFICACIÓ DE LLENGÜES MINORITZADES

Pere COMELLAS CASANOVA
Grup d'Estudi de Llengües Amenaçades — Universitat de Barcelona

1. INTRODUCCIÓ

Vaig tenir la sort de tenir José Enrique Gargallo de professor de lingüística romànica, i després he tingut encara més sort de tenir-lo de col·lega i d'amic. D'entre les moltes coses que en José Enrique transmet incansablement destaca l'amor i el respecte per totes les maneres de parlar, i particularment per les romàniques —al capdavall, és un eminentíssim romanista—, no només en teoria, sinó també a la pràctica: no hi ha professor que hagi treballat més per portar a les aules, conferències, trobades, publicacions i tota mena de formes de comunicació la diversitat romànica, sense jerarquitzacions ni preeminències per raó demogràfica, econòmica, política o de tradició literària. Cosa que no és tan freqüent com seria d'esperar, ni tan sols entre lingüistes.

Així que, quan Claudia Elena Menéndez i Xosé Afonso Álvarez em van proposar participar en un volum homenatge, vaig pensar que calia que fos alguna cosa relacionada amb varietats minoritzades, aquelles que tan sovint s'obliden i es menystenen. I entre tant continu iberoromànic, s'hi ha colat també el basc.

2. LES GUERRES ORTOGRÀFIQUES

Un problema habitual en els processos de tria i codificació de varietats no estandarditzades és el freqüent rebuig que provoquen les propostes de fixació

escrita, ja sigui perquè trenquen amb determinats usos previs més o menys establerts, perquè privilegien (o són percebudes així) unes variants sobre les altres o per altres raons.

Justament, la diversitat és una característica molt freqüent de les llengües minoritzades, precisament perquè no han estat sotmeses a intensius processos d'homogeneïtzació impulsats per una institucionalització que compta amb instruments tan potents com l'educació obligatòria generalitzada, l'administració pública o mitjans de comunicació de llarg abast. L'eterna tensió que experimenten les formes lingüístiques humanes entre cohesió i diversificació es veu clarament afavorida en les llengües minoritzades per, d'una banda, l'absència d'aquests instruments homogeneïtzadors, i d'una altra, per l'existència de varietats interposades que actuen com a llengües franques i usurpen les funcions d'intercomunicació comunitària. Així, identitats culturals numèricament molt reduïdes es classifiquen lingüísticament amb una gran diversitat, mentre que d'altres amb milions de parlants que representen múltiples identitats culturals com el castellà o l'anglès es consideren una única varietat.

L'estandardització —i per tant la selecció i codificació, segons l'esquema de Haugen (1987)— és un procés comú a totes les llengües hegemòniques, tot i presentar diferències importants. Potser per això hi ha un ampli consens sobre la necessitat d'estandarditzar una llengua si es vol preservar. Entre altres coses, hi ha un vincle evident entre codificació i alfabetització, i aquesta és, en la ideologia de la modernitat, considerada una necessitat i un avenç gairebé indiscutible, de manera que la immensa majoria de comunitats lingüístiques només tenen dues opcions: o bé alfabetitzar-se en la varietat lingüística pròpia, o bé en una altra, que sol ser justament la que n'amenaça la pervivència. En paraules de Bernard (1992: 87):

> Even if literacy does cause some king of fundamental change in the human condition, it is extreme hubris to conclude that, while this transformation has happened to us, it should not happen to still-preliterate peoples.

Per contra, diversos experts posen en evidència els inconvenients de codificar varietats lingüístiques tradicionalment àgrafes (resumits, per exemple, a Gal 2017). El marc d'aquestes opinions crítiques és la constatació que l'estandardització i les ideologies subjacents són justament un dels instruments més eficients de minorització, de manera que en codificar varietats minoritzades s'estaria reproduint el mecanisme que pretenen contrarestar.

> Promoting language standards is thus both a way for validating groups and for limiting group-internal diversity. Considering that diversity is often the very raison d'être for minority language movements based on the claims that all ways of communicating are equally legitimate and that language diversity needs to be protected, this trade-of is at best contentious and at worst a Faustian bargain. (Costa / De Korne / Lane 2017: 1)

Entre altres raons, perquè sovint la codificació és un motiu de conflicte: «In the case of languages developing new writing systems, orthographic design can become a divisive issue within a community» (Hinton 2014: 140), mentre que «Dialect differences rarely become problematic until peopel try to write them down» (Hinton 2014: 143). Al llarg de la història, la tria d'alfabet, per exemple, ha estat un element fortament polititzat, i fins i tot l'ús d'un únic símbol pot representar una clara divisió ideològica (veurem breument el cas de la <h> en basc).

El fet és, però, que en l'àmbit geogràfic i històric que tractem aquí —la península Ibèrica del segle XX—, posar en qüestió la necessitat d'estandarditzar les varietats minoritzades és anar en contra d'una cultura radicalment grafocèntrica i d'unes societats massivament alfabetitzades com a mínim en els estàndards dominants, en aquest cas portuguès i castellà. D'altra banda, les codificacions es poden fer de moltes maneres, i no necessàriament cal seguir l'esquema tradicional de les llengües hegemòniques:

> Os procesos de estandarización / normalización do noso tempo poden desafiar a lóxica excluínte, monoglósica e xerárquica do vello nacionalismo de estado (non só lingüístico), e apoiarse nunha lóxica alternativa, que se funde na compatibilidade, reivindica ou asume a heteroglosia e fomenta a inclusión. (Monteagudo 2024: 35-36)

Sigui com sigui, tenim a la península Ibèrica al llarg del segle XX una sèrie de processos de codificació de llengües minoritzades que representen un ventall interessant d'opcions normativitzadores i n'exemplifiquen alguns dels conflictes més habituals. El propòsit d'aquest text és fer-ne un repàs succint.

3. El gallec: cap de ratolí o cua de lleó?

El gallec representa un cas típic a la península Ibèrica: l'expansió d'una varietat romànica cap al sud. Passa igualment amb l'asturlleonès, el castellà, l'aragonès i el català, per bé que només gallec, castellà i català es consolidaran i imposaran l'hegemonia en els territoris on s'expandeixen. El fet diferencial gallec és que entre una bona part del territori constitutiu (el que avui és Galícia i alguns territoris orientals) i l'altra part, més tota l'extensió consecutiva, queden separats per una frontera política molt primerenca, la qual cosa impulsa —especialment a partir del

segle XIX, amb l'escolarització i la creixent influència de l'administració de l'estat— una considerable diferenciació entre els parlars del nord i els del sud, que ja compten amb glotònims diferents des de segles enrere: gallec (documentat l'any 1290 per primer cop, curiosament en les *Regles de Trobar* del català Jofre de Foixà) i portuguès (documentat més tard) respectivament.

La distància lingüística conseqüència d'aquesta separació fa que en la consciència general dels parlants es perdi la impressió d'unitat lingüística, cosa que evidentment no passa ni amb el castellà (ni tan sols a Amèrica) ni amb el català. Aquest fet aboca els partidaris de la codificació del gallec a una dicotomia difícil: cal restaurar en la mesura del possible la unitat històrica amb els parlars del sud i per tant afavorir una codificació que s'acosti a un estàndard consolidat de fa segles com és el portuguès? O cal donar carta de naturalesa a la individuació de gallec i portuguès a través d'una codificació netament diferenciada?

Es pot dir que la primera opció la inaugura (tot i que n'hi ha antecedents) un text del filòleg portuguès Manuel Rodrigues Lapa de l'any 1973, en què recorre d'una banda a la històrica unitat i de l'altra a una concepció estandardista i jerarquitzadora que situa en un pla superior, modern, funcional, certes varietats, i en un d'inferior, popular, caòtic, localista, certes altres:

> Totalmente identificado, nos séculos XII e XIII, com o português, separou-se deste por razões conhecidas, mas nem por isso deixou de ser radicalmente a mesma língua. Que fazer para o converter de novo em idioma literário? Insistir, como até aqui, em fazer provisão da enorme e desordenada riqueza que lhe oferecem os falares locais para o restauro da sua forma culta? Já vimos o que isso tem de inoperante e até mesmo de ridículo. Nada mais resta senão admitir, que sendo o português literário actual a forma que teria o galego se o não tivessem desviado do caminho próprio, este aceite uma língua que lhe é brindada em salva de prata. (Lapa 1973: 286)

La posició lusista o reintegracionista parteix, si més no al començament, de la idea que tot el que el gallec s'ha «desviat» del portuguès és conseqüència de la interferència del castellà, i per tant, el procés de reversió d'aquesta interferència, necessari per revitalitzar el gallec i apartar-lo del perill de dialectalització, passaria per «tornar-lo» al portuguès. La posició autonomista, en canvi, dona com a fet que la diferenciació és suficient per considerar que gallec i portuguès s'han individuat, no només quant a trets lingüístics (especialment fonologia, però també lèxic i morfosintaxi), sinó sobretot per dos fenòmens extralingüístics: la consideració de bona part dels parlants i la tradició escrita, particularment literària: «¿Son o galego e o portugués 'linguas' distintas? Paréceme pouco discutible que na actualidade o

consenso social maioritario, manifestado nunha tradición de cultivo autónomo da lingua [...] así o determina» (Monteagudo 1997: 14).

Des d'aquesta perspectiva, el que compta essencialment no és ni la història ni la filologia, sinó la consciència majoritària dels parlants: «¿Significa isto que teñen que seguir sendo 'linguas' distintas? Non. Simplificando un pouco, depende de que o consenso social sobre a materia sexa modificado nun ou outro senso e de que se adopten unha serie de decisións subsecuentes» (Monteagudo 1997: 14).

El fet, però, és que a Galícia hi conviuen com a mínim dues propostes ortogràfiques: l'oficial, promoguda per l'Instituto da Lingua Galega (*ILGA*) de la Universitat de Compostel·la i la Real Academia Galega (*RAG*), i *l'Ortografia Galega Moderna confluente com o Português no mundo*, promoguda per l'Associaçom Galega da Língua (*AGAL*). Se'n poden veure alguns exemples diferencials a la taula següent:

OFICIAL	***AGAL***	**PORTUGUÈS**
tamén	também / tamém	também
función	função / funçom	função
facultade	faculdade	faculdade
xente	gente	gente
coello	coelho	coelho
unha	umha	uma
amábel / amable	amável	amável
son [verb ésser]	são / som	são

L'ortografia actual de l'*AGAL*, de 2016, s'acosta més a la norma portuguesa que anteriors versions, però proposa una forma de binormativisme a l'estil noruec, en què els usuaris puguin triar (Maragoto 2024).

4. L'ASTURIÀ I LA TRADICIÓ NORMATIVA DELS RESPECTIUS ESTATS

El cas de l'asturlleonès, denominació filològica poc popular (s'anomena asturià, lleonès o mirandès segons el territori), és semblant al gallec en el sentit que el domini lingüístic històric està dividit per la frontera entre Portugal i Espanya. Certament, la porció d'aquest domini en territori de l'estat portuguès és molt petita, però és una de les zones on la llengua té més vitalitat. A diferència del gallec/portuguès, però, aquesta llengua té enormes diferències de competència i ús segons el lloc, de manera que, com l'occità, veu compromesa la continuïtat territorial.

Així mateix, no hi ha, com en el cas del gallec, un debat públic entre partidaris d'una normativització única i partidaris d'almenys dues formes estàndard, l'asturiana i la mirandesa. Més enllà de la discussió abstracta de si ja s'ha de parlar de dues

llengües diferents o no, hi ha una doble normativització, molt vinculada a un fenomen comú en els processos en poblacions ja alfabetitzades en la llengua dominant: la influència de les convencions gràfiques d'aquesta. Així, la proposta ortogràfica per al mirandès adopta trets gràfics típicament portuguesos mentre que l'asturià els adopta del castellà. És emblemàtica en aquest sentit la tria dels dígrafs <lh> i <ll> respectivament per representar el fonema /ʎ/, i el dígraf <nh> i la lletra <ñ> per al fonema /ɲ/:

MIRANDÈS	ASTURIÀ
lhobu	llobu
manhana	mañana

Aquests, però, no són els únics trets directament importats de les respectives llengües dominants. Per exemple, per representar [u] en posició final àtona, l'asturià recorre sovint a <u> (encara que a vegades preval <o> per etimologia o coherència morfològica), mentre que el mirandès fa servir <o>, acostumats com estan els seus parlants a pronunciar aquest signe com a [u] en portuguès: *coneyu* vs. *coneilho*, *poucu* vs. *pouco*.

Un cas curiós d'influència de la llengua dominant en la convenció gràfica és l'absència de la lletra <v> en el lèxic patrimonial mirandès, i en canvi perfectament present en la convenció de l'asturià: *vivir* vs. *bibir*. Aquí es tracta d'una influència negativa: la grafia <v> en portuguès estàndard representa la pronúncia [v], amb valor fonemàtic, mentre que el mirandès, com el gallec i el castellà, és betacista. Una grafia etimològica <v> no suposa cap problema per als parlants d'asturià, acostumats al castellà, però sí que ho seria per als parlants de mirandès, acostumats al portuguès.

Així doncs, el contrast ortogràfic entre mirandès i asturià constitueix un exemple força típic tant de la forta influència de les llengües dominants en el canvi lingüístic de les llengües minoritzades (passa en totes les llengües ibèriques transfrontereres: gallec, asturià, basc o català) com d'una de les possibles tendències en la codificació gràfica: la confluència de solucions amb les llengües dominants, novament com en el cas gallec. De fet, es coneixen exemples de rebuig dels parlants a propostes ortogràfiques allunyades de les convencions de la respectiva llengua dominant. D'altra banda, la influència de la llengua dominant en les codificacions és freqüent en els casos en què es du a terme justament des d'institucions alienes a la comunitat minoritzada. És emblemàtic en aquest sentit la història de la Unió Soviètica respecte de les llengües autòctones.

5. L'OCCITÀ ARANÈS I L'ARAGONÈS, L'OPCIÓ UNITARISTA I DIVERSA

En el cas de l'aranès, varietat del gascó que alhora és un dels grans dialectes de l'occità, la solució codificadora a la pràctica s'acosta a les dues anteriors, i tanmateix parteix de principis fins a cert punt oposats. D'entrada, i a diferència de les normativitzacions oficials de gallec i asturià, l'aranès té una posició unitarista: hi ha una única llengua occitana. Aquí la codificació pretén harmonitzar dues tensions oposades: la voluntat de representar aquesta unitat essencial i alhora proposar solucions ortogràfiques que no s'allunyin prou dels usos respectius per provocar el rebuig dels parlants. Així doncs, es tracta d'una codificació autònoma, en la classificació de Polanco (1984: 117): «una variedad estándar que se desarrolla a partir de un conjunto de normas fijadas a partir de aportaciones de diferentes variedades geográficas» (Pradilla 2024: 111), com passa, segons aquest autor, en el moldau i el romanès o en el portuguès europeu i el brasiler.

Són casos en què s'accepta la unitat d'una llengua però aquesta codifica subestàndards més o menys diferenciats i des de centres codificadors diferents. En el cas de l'aranès, l'Institut d'Estudis Aranesi-Acadèmia Aranesa dera Lengua Occitana (el nom mateix de la institució reflecteix el reconeixement de la unitat) és responsable de la codificació de la varietat aranesa, mentre que el Conselh de la Lenga Occitana (els conflictes entre institucions occitanistes, particularment entre el Conselh i l'Institut d'Estudis Occitans, no són objecte d'aquest treball) fa la proposta d'un occità estàndard general. La norma aranesa sorgeix inicialment de la Comission de Còdi Lingüístic (institució prèvia a l'Institut) i s'aprova l'any 1999. En el prefaci, Frederic Vergés, president de la comissió, explicita el reconeixement de la unitat i alhora reivindica la necessitat d'un estàndard composicional:

> Ei desir d'aguesta Comission caminar entà arténher era codificacion des nòsti dialectes occitans e d'aciu estant hè arreconeishença deth prètzhèt qu'amie eth «Conselh de la lenga occitana» sus aguest punt e de toti aqueri que tamb eth sòn trabalh sagen de hargar es formes de referéncia d'un occitan estandard, en tot neurir-se des hònts de toti es sòns dialèctes e atau bastir aquera lengua comuna qu'a de préner sa plaça en aguest IIIau millenari e açò s'artenherà tamb era volentat de toti nosati, usatgèrs dera llengua.

En certa manera, doncs, la solució aranesa s'acosta a una proposta de binormativitat: hi hauria una codificació específica aranesa i una norma estàndard d'occità en general, i fins i tot dins de cadascuna, la possibilitat de formes dobles.

> Quant als detalhs de codificacion de la fòrma de qualques mots (coma vèrb ~ vèrbe), de divergéncias d'aquela mena existísson dins totas las lengas de cultura e menàçan pas l'unitat fondamentala de la lenga occitana. Entre l'anglés de Granda Bretanha e l'anglés dels Estats

> Units, i a de diferéncias encara mai bèlas, dins los domenis grafic, lexical emai gramatical: aquò empacha pas l'anglés d'aver l'immens prestigi d'èsser la lenga veïculara de la planeta. Las qualques esitacions de codificacion presentas dins l'occitan aranés coma dins l'occitan estandard e las diferéncias lexicalas e gramaticalas entre aquelas doás fòrmas de lenga nòstra son quicòm d'acceptable e qu'empacha pas l'unitat fondamentala de la lenga nostra. (Tauiac 2010: 86-87)

L'aragonès presenta també, als seu torn, la típica diversitat d'una llengua no estandarditzada i minoritzada, amb nombrosos propostes escrites diferents, no només en funció de l'origen dialectal de l'escriptor, sinó també d'altres factors de tipus més personal. Així, es partia, com és comú, d'una tradició alhora feble i molt dispersa, però també de la convicció que l'aragonès havia de tenir una única codificació perquè és, en la seva diversitat, una única llengua:

> No bi ha garra duda de que esta ha estau una fita en a historia de l'aragonés [la normativitzación], y mas que mas en a mas recient, perque asinas s'aconseguiba meter fin a un largo periodo de tiempo en que van convivir propuestas ortograficas diferents, fomentadas per diferents asociacions. (Giralt 2023: 13)

Com resoldre la fragmentació en una llengua sense una àrea més central, en termes de prestigi o de demografia, que pogués decantar les solucions ortogràfiques? La constitució d'una institució com l'Academia Aragonesa de la Lengua, legitimada per la legislació autonòmica i amb representants de diferents tradicions, no garanteix l'acord. El mètode triat per l'Academia per dirimir qüestions complexes és l'opinió de la majoria de membres a través del vot, la qual cosa pot resultar sorprenent des d'una perspectiva cientifista però molt aclaridora quant a la dimensió convencional —que sempre hi és— de tota codificació:

> En as reunions se defendeban as propuestas y se feba nuevas aportacions, mirando d'alcanzar consensos, transaccionando, matizando as redaccions y triando eixemplos. Conforme abanzoron os treballos, s'arribó a cualques puntos an que as posicions yeran mes difícils de conciliar. Si dimpués de defender as diferents propuestas, d'aportar entre toz argumentos a favor y en cuentra, y de discutir largament sobre éls, no heba estau posible arribar a un acuerdo de consenso, se pasaba a votar entre as diferents propuestas, pa trobar a voluntat mayoritaria d'o Instituto. (Conte 2023: 17).

6. LA GUERRA BASCA

L'últim exemple de codificació ibèrica recent és el del basc, que sovint es presenta com un model composicional: un sol centre codificador, l'Euskaltzaindia, i una normativització basada en les diferents varietats (tot i que privilegia les centrals)

(Costa-Carreras 2020). En aquest cas, no hi ha hagut cap discussió rellevant entre els especialistes sobre si el basc era una o diverses llengües, malgrat la distància i fins i tot la relativa intercomprensió entre els dialectes més allunyats. Segurament hi ha influït l'abisme respecte de les llengües veïnes, totes varietats romàniques. En canvi, les guerres ortogràfiques basques són un bon exemple d'un fenomen comú també en la codificació, i que ha tingut més o menys presència en tots els exemples esmentats fins ara: el purisme-tradicionalisme: «No se contemplaba desde el nacionalismo de estirpe sabiniana el euskera unificado como algo propio y sus miembros se constituyeron en un grupo de presión que dificultó el camino hacia la estandarización en nombre de la defensa de la pureza de la lengua» (Fernández Iglesias 2012: 161).

L'estandardització composicional ofereix l'avantatge obvi de no prioritzar (si més no en exclusiva) una varietat determinada de la llengua en detriment de la resta, cosa que evidentment pot provocar d'una banda rebuig i de l'altra estigmatització de les varietats descartades. Tanmateix, l'inconvenient és que la koiné resultant es pot percebre com a artificial per la majoria de parlants, de manera que cap s'hi identifiqui plenament.

No és tampoc estrany que darrere les polèmiques sobre la puresa i l'autenticitat hi hagi posicions polítiques i ideològiques implicades que s'expressen a través d'elements que es carreguen de simbolisme, com determinades formes gràfiques. En el basc, és molt representativa d'aquesta tendència la polèmica de la <h>: «La H se convirtió en la bandera de quienes estaban a favor de la estandarización del euskera y en el demonio a exorcizar para los que preferían seguir cada cual en su tradición» (Zabaleta 2019: 133).

El particularisme, la reivindicació de l'autenticitat lingüística, però, només era un dels aspectes que empenyien els detractors de la <h>. Darrere hi havia més coses, vinculades amb una certa manera d'entendre la cultura i la nació basques:

> La h es un símbolo político aunque lo nieguen muy sesudos señores, aunque vayan vestidos de seráficos hábitos. Tan político como puede ser la hoz y el martillo, la cruz gamada o las dos a la vez. Hemos mantenido la tesis de que la ortografía achista no es más que el intento de politizar el euskera, rompiendo los moldes tradicionales, como una rama más de lo que se intenta romper: la familia, el derecho a la educación cristiana, nuestras costumbres peculiares, nuestra personalidad etc., como medio para conseguir una juventud sin moral, sin sentimientos ni conciencia de pertenecer a un pueblo con unas costumbres discutibles pero indiscutiblemente mejores de las que nos proponen a juzgar por las muestras que vemos. (Arenaza 1974: 84-85, citat a Fernández Iglesias 2012: 167)

7. CONCLUSIONS

Els exemples de normativització de llengües minoritzades ibèriques representen un conjunt de situacions que, amb les particularitats pertinents, poden extrapolar-se a moltes altres comunitats lingüístiques. D'entrada, en cap cas es qüestiona de manera significativa la necessitat d'una codificació normativa —en el marc d'un procés d'estandardització— amb finalitats revitalitzadores. D'altra banda, evidentment el primer element de conflicte sorgeix amb la selecció. No sempre és fàcil que els usuaris de la llengua acceptin representacions gràfiques que els semblen estranyes a la pròpia varietat, o que identifiquen clarament amb una altra.

Per pal·liar aquest efecte, sovint la tendència és la composicionalitat. Ara bé, el problema de la tria composicional és que pot provocar sensació d'artificialitat en tots els parlants, ja que la proposta codificada no es correspon amb cap de les diferents varietats. Un recurs per evitar-ho és el polimorfisme, és a dir, al reconeixement de formes alternatives (per exemple, en la proposta lusista de l'*AGAL* per al gallec, determinades formes verbals com la segona persona plural del present d'indicatiu —*andades/andáis*— o la segona persona singular i la tercera persona plural del pretèrit perfet —*andaste/andache* i *andárom/andaram*, respectivament).

Un altre recurs és el binormativisme, tanmateix problemàtic si es vol afirmar amb l'estandardització la inclusió de les diverses varietats en un mateix concepte de llengua unitària. Una via de legitimació en aquest sentit és l'afirmació d'Arrous (2020: 70-71) pel que fa a l'aranès i l'occità:

> Ara, cap deths trèits peths quaus eth aranés e s'esluenha deth lengadocian «estandard» non l'au pertanh en pròpi. Toti, sense cap d'excepcion, que s'arretròban en bèth aute cornèr dera Tèrra d'Òc - en generau, en d'autas zònas conservatritz, coma per exemple, eths parçans alpencs. De tant qu'aqueras caracteristicas de qui, en un prumèr moment, e poirian aparéisher coma bèth shinhau «estranhas» —ath sens, a on eth gascon madeish e podia paréisher «estranh» aths Tolosencs dera Etat Miejancèra—, non hèn, en definitiva, que confirmar era occitanitat foncièra dera lengua aranesa.

Un altre factor clau en els conflictes ortogràfics és el purisme, lligat als valors d'autenticitat de les llengües, al seu torn generalment vinculat a la historicitat. Per més que els projectes estandardistes actuals pretenguin perseguir objectius estrictament funcionals (l'eficiència comunicativa, la facilitació d'aprenentatge, la neutralitat), tota forma lingüística aporta trets identitaris i simbòlics al marge de la seva utilitat, i un d'important és la legitimitat que dona la tradició, especialment situada en un passat més o menys idealitzat en què suposadament no existien encara

interferències de la llengua dominant. La discussió entre partidaris de codificar la llengua «com s'hauria de parlar» i els de codificar-la «com es parla ara» és habitual.

Les tries gràfiques de comunitats lingüístiques prèviament alfabetitzades en la llengua dominant solen estar molt condicionades per les convencions ja interioritzades a través d'aquesta llengua. D'aquí que propostes presumptament més ajustades a la representació de la llengua minoritzada (amb més correspondència fonema-grafia, menys ambigüitats, etc.) puguin generar rebuig perquè s'allunyen del que ja és conegut. Al marge d'altres factors, el fet que l'asturià triï <ll> i <ñ>, mentre que el mirandès tria <lh> i <nh> tindria aquesta justificació. A més, al fàcil reconeixement de convencions de la llengua dominant s'hi afegeix el fet que sovint hi ha tradició escrita pròpia que ja ha manllevat grafies d'aquesta llengua.

En tot cas, l'experiència ibèrica ratifica la idea que, per més problemes «tècnics» que això pugui generar, la codificació ha de considerar nombrosos factors preeminentment no lingüístics sinó socials i polítics. La codificació, com a part de l'estandardització, és una operació fonamentalment glotopolítica en què els lingüistes evidentment han d'aportar propostes però no poden limitar-se a criteris d'eficiència. I una de les exigències en aquest sentit és la democratització. Tal com assenyalen Costa, De Korne i Lane (2017: 12):

> Unlike dominant state languages, the stages through which minority language standardisation is achieved are a contemporary occurrence, documented, accessible and visible. As such, this impedes (or complicates) the naturalisation processes that rendered dominant language standards unquestionable (Woolard 2008). Minority language standards are consequently subject to negotiation, debate, contestation and appropriation by various types of social actors in very diverse circumstances.

Per raons ètiques, però també pràctiques, la codificació de les llengües minoritzades avui ha de comptar amb la participació, o almenys amb l'aval, de bona part de la comunitat lingüística per aconseguir una mínima implantació. I això implica, com qualsevol acció política mínimament horitzontal, un cert grau de conflicte. Els aprenentatges dels processos precedents poden contribuir a gestionar-lo.

Si l'estandardització és imprescindible per la preservació de les llengües minoritzades en les societats contemporànies, seria bo que no acabés sent, com ha semblat a vegades, un pas enrere en aquest objectiu revitalitzador, sinó al contrari, un marc de discussió creativa i enriquidora i una manera de fer alternativa a la de les llengües que les han minoritzat.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

ARROUS, Bernat (2010): «Contribucion ara elaboracion d'un occitan comun: distància entre eth aranés escriut e 'th lengadocian literari preconizat per L. Alibèrt». A: *L'aranès e l'occitan general: Quatre estudis*. Barcelona: Secretaria de Política Lingüística, p. 31-71.

BERNARD, H. Russell (1992): «Preserving Language Diversity». *Human Organisation*, vol. 51, núm. 1, Spring, p. 82-29.

CONTE CAZCARRO, Ánxel (2023): «Prólog». A: Academia Aragonesa de la Lengua: *Ortografía de l'aragonés*. Zaragoza: Academia Aragonesa de la Lengua, p. 15-17.

COSTA, James / DE KORNE, Haley / LANE, Pia (2017): «Standardizing Minority Languages: Reinventing Peripheral Languages in the 21st Century». A: COSTA, James / DE KORNE, Haley / LANE, Pia (ed.): *Standardizing minority languages: competing ideologies of authority and authenticity in the global periphery*. Nova York: Routledge, p. 1.

COSTA-CARRERAS, Joan (2020): «La gestión de la variación lingüística en vasco y en A Fala del Valle de Jálama: ¿"policéntrica" o "composicional"?». *Études Romanes de Brno*, 41, p. 99-112.

FERNÁNDEZ IGLESIAS, Arantzazu (2012): «La estandarización del euskera». *Revista de Lenguas y Literaturas Catalana, Gallega y Vasca*, 7, p. 151-172.

GAL, Susan (2017): «Visions and Revisions of Minority Languages: Standardization and Its Dilemmas». A: COSTA, James / DE KORNE, Haley / LANE, Pia (ed.): *Standardizing Minority Languages: Competing Ideologies of Authority and Authenticity in the Global Periphery*. Nova York: Routledge, p. 222-242.

GIRALT LATORRE, Javier (2023): «Presentación». A: Academia Aragonesa de la Lengua. *Ortografía de l'aragonés*. Zaragoza: Academia Aragonesa de la Lengua.

HAUGEN, Einar (1987): «Language Planning». A: *Blessings of Babel: Bilingualism and Language Planning: Problems and Pleasures*. Berlín: Mouton de Gruyter, p. 59-64.

HINTON, Leanne (2014): «Ortography Wars». A: CAHILL, M.; RICE, K. (ed.). *Developing Orthographies for Unwriten Languages*. Dallas: SIL International, p. 139-168.

LAPA, Manuel Rodrigues (1973): «A recuperação literária do galego». *Grial*, 41, p. 5-14.

MARAGOTO SANCHES, Eduardo (2024): «A proposta do binormativismo para padronizar o galego». A MONTEAGUDO, Henrique (ed.): *A estandarización das linguas da Península Ibérica: procesos, problemas e novos horizontes*. Compostel·la: Consello da Cultura Galega, p. 233-256.

MONTEAGUDO, Henrique (1997): «Modelos de lingua: Consideracións teóricas ó fío do debate sobre a estandardización do galego». *Cadernos de Lingua*, 16, p. 5-33.

MONTEAGUDO, Henrique (2024): «Limiar: Estandarización e desminorización: avances e problemas». A MONTEAGUDO, Henrique (ed.): *A estandarización das linguas da Península Ibérica: procesos, problemas e novos horizontes*. Compostel·la: Consello da Cultura Galega, p. 7-40.

TAUIAC, Jacme (2010): «Distància entre occitan aranés e occitan referencial o estandard». A: *L'aranès e l'occitan general: Quatre estudis*. Barcelona: Secretaria de Política Lingüística, p. 84-90.

VERGÉS, Frederic [et al.] (1999): *Normes ortografiques der aranés*. Vielha: Conselh Generau d'Aran.

ZABALETA, Josu (2019): «La estandarización del euskera: breve historia y resultados». *Limite*, 13, p. 123-142.